

bil, orubblighet som organiserande princip, måste rörlighetsstudier aktivt ifrågasätta fixa, homogena och autentiska identiteter. Det är också först här som problemet med att skapa kulturarv av och att territorialisera nomadiserande livsformer diskuteras.

På sitt sätt är detta en lokahistorisk studie. Samtliga författare har sin hemvist vid Göteborgs universitet och de platser som undersökts återfinns huvudsakligen i Västsverige, liksom de museer och platser som beskrivs. Men här finns också några intressanta diskussioner att föra vidare vad gäller såväl kritisk kulturarvsforskning som frågor om historieskrivningens villkor och registreringars betydelse och därmed har de lokala exemplen fått vidare betydelse i en diskussion som också rymmer mycken kunskap om motsvarande internationell forskning. Förhoppningsvis är detta således bara början på ett vidare bidrag till den kritiska kulturarvsforskningen.

Birgitta Svensson, Stockholm

Gabriella Nilsson och Inger Lövkrona: *Våldets kön. Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Studentlitteratur, Lund 2015. 218 s. ISBN 978-91-44-09360-4.

Under senare år har det kommit flera böcker som sammanfattar forskning och akademiska diskussioner rörande vissa teman och begrepp. Jag tänker t.ex. på Lena Gemzöes *Feminism* (2002), Fanny Ambjörnssons *Vad är queer?* (2006) och nu senast bokserien BeGreppbart som behandlar vetenskapliga begrepp som identitet och makt. Dessa böcker har varit bra redskap för den som vill orientera sig i den akademiska debatten, där ett begrepp sällan är entydigt, men också användbara i undervisning på högre nivå. Etnologerna Inger Lövkronas och Gabriella Nilssons *Våldets kön – kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*, där temat våld benas ut och diskuteras utifrån aktuell forskning, är ett välkommet tillskott till denna typ av sammanställning. I boken diskuteras

de fenomenet våld (främst manligt) ur olika perspektiv med underlag i tidigare svensk och internationell forskning, bl.a. inom sociologi, etnologi, historia, rapporter från WHO och statens offentliga utredningar. Dessutom behandlas den debatt som förts utanför den akademiska världen inom media. I boken definieras och diskuteras inledningsvis skilda typer av våld, detta följs av olika kapitel där våld diskuteras utifrån teman som maskulinitet, sexualitet, lagstiftning, kvinnliga våldsutövare och föreställningar om våldet och De Andra.

Nilsson och Lövkrona närmar sig fenomenet ur olika perspektiv: ett feministiskt perspektiv. Våld utförs oftast av män visar statistiken, inte av kvinnor. Mäns våld mot kvinnor uttrycker en könsmaktsordning med manlig överordning. Våldet upprätthåller traditionella könsroller, där männen tilldelas aggressiva egenskaper och kvinnor mjuka. Kvinnor är ofta offer för mäns våld, men det drabbar även andra män. Män utför dessutom våld mot sig själva, som en konsekvens av hur de framställs och förväntas vara. Män lyckas t.ex. mer ofta med självmordsförsök, eftersom de äger en större kunskap om vapen och hur man dödar någon.

Författarna belyser även våldet ur ett kulturanalytiskt och ett historiskt perspektiv, dvs. som en produkt av ett inlärt beteende som kan se olika ut i skilda tider och sammanhang. Exempelvis har sexuellt våld mot kvinnor inom hemmets fyra väggar uppfattats som mannens rätt att ha tillgång till sin hustru i äldre tider, medan det idag ses som ett övergrepp. Även under senare tid har definitionen av våld ändrats och de olika definitionerna bär med sig en viss syn på och förklaringar till våldet. "Mäns våld mot kvinnor" är ett begrepp som började användas på 2000-talet. Detta för att visa vem som slog vem när till synes neutrala begrepp som "lägenhetsbråk" användes. Genom våld, hot om våld och en generellt överordnad position, upprätthålls mäns maktposition i en könsmaktsordning som återfinns på alla nivåer i samhället och som omfattar män som grupp. Våldet är bara det yttersta och värsta uttrycket för detta.

Den andra förklaringsmodellen utgår från att

det är avvikande män som slår. Det handlar om personer som tillhör svaga grupper, som missbrukare, män med en svår uppväxt, som är arbetslösa eller män med en viss etnisk tillhörighet. Nilsson och Lövkrona knyter an till de två olika förklaringsmodellerna genomgående i boken och visar vilka frågor de öppnar upp för. Vilken modell ligger till grund för prostitutionsutredningen på 90-talet? Ett intersektionellt perspektiv synliggör förvisso komplexiteten i maktrelationer, men samtidigt sker ett utpekande av vissa grupper och då frångås det faktum att våldet utförs av män som grupp. Och hur ska man med en könsmaktsordning förklara våld i samkönade relationer, där det inte finns en tydlig uppdelning mellan män och kvinnor? Författarna reder på ett lättförståeligt sätt ut diskussioner som uppstått i samband med skilda perspektiv på våld. Här finns många trådar att spinna vidare på och bra diskussionsunderlag vid exempelvis seminarier!

I boken tas olika aspekter på våld upp, dels sådant som direkt berör själva våldshandlingen, t.ex. i nära relationer eller sexuellt våld, men även sådant som indirekt handlar om våld, exempelvis hur det tillskrivs De Andra och hur prostitution ses ur olika perspektiv. Det handlar om våld såväl i individuella relationer som en del av övergripande strukturer. I individuella relationer har makt och våld kopplats samman. I många år hade män rätt att aga och tillrättavisa underordnade, inte minst uppstudsiga kvinnor som behövde tuktas. Författarna nämner Shakespeares *Att tukta en argbigga*. Denna manlighet förknippad med våld upprätthålls sålunda på många nivåer, strukturellt, kollektivt och individuellt och det drabbar både kvinnor och män. Ett tema som behandlas ingående i boken är sexuellt våld. Det rör sig om hur våldtäkt och sexuella övergrepp debatterats över tid och hanterats juridisk, med hänvisning till bl.a. Gabriella Nilssons och Karin Hassan Janssons forskning. Även hanteringen av prostitution tas upp ur ett nutida och historiskt perspektiv. Därmed handlar det inte sällan om heterosexuellt våld där kvinnor utsätts för mäns våld och maktutövning. Författarna är medvetna om detta och omnämner vid flera tillfällen att sexuellt våld mel-

lan personer av samma kön ofta faller utanför diskussionen.

Ett kapitel handlar om kvinnliga våldsutövare. Nilsson och Lövkrona påpekar att det finns en nonchalant syn på detta, det ses inte som "riktigt" våld utan kan förlöjligas och omtalas som "cat fight" eller, i äldre tider, "kärringträta". Benämningen "kvinnligt våld" visar att det rör sig utanför normen för "vanligt våld" eller bara "våld" med manliga förövare. Våld inom nära relationer med kvinnliga förövare uppfattas som en anomali. När kvinnor slår män förringas det. Det har hävdats att våld mot män i heterosexuella relationer förekommer lika ofta som mot kvinnor, men det är inget som syns i statistiken i samband med t.ex. sjukhusbesök. Kanske vill män inte anmäla kvinnor eftersom det ses som omanligt att bli slagen? Alternativt kan det vara så att det är färre män än kvinnor som utsätts för våld, då kvinnor angriper på andra sätt, exempelvis verbalt. Även om samkönade par kommit i skymundan i denna diskussion har det heterosexuella våldsutövandet varit viktigt att undersöka, eftersom kvinnor drabbas i så stor utsträckning.

Barnamord är dock en typ av våldsutövande som inte särbehandlats i egenskap av kvinnligt våld. Under 1600-talet uppstod en stark oro för det förmodat ökande antalet mördade barn. Det rörde sig om ogifta kvinnor som dolt sin graviditet och i desperation dödat sitt barn "i lönn", vilket dock ofta upptäcktes. Detta var belagt med dödsstraff. Huruvida denna ökning verkligen skedde är osäkert. Däremot hänger det ihop med en syn på kvinnor under 1600-talet. De sågs som sexuellt farliga, något som visade sig t.ex. i häxdebatten. Många var de kvinnor som avrättades under 1600- och 1700-talen för att ha tagit livet av sina barn. Nilsson och Lövkrona menar att äldre tiders oro för barnamord och upprördhet över dåliga mödrar som inte ville ha sina barn påminner om diskussionen om rätten till abort. Synen på kvinnors barnafödande kan kopplas till huruvida det finns en önskan om fler barn för nationens bästa. Ibland har det varit kvinnors "plikt" att föda och då har det funnits en större benägenhet från samhällets sida att ta hand om "oäkta" barn.

Barnamord är den enda typen av våld som förstärker kvinnligheten. I övrigt ses kvinnors våldsutövande i relation till den manliga våldsnormen. Kvinnor som slår förklaras ofta med att de börjar bli mer lika män i och med ökad frigörelse. Kvinnors våld behöver dock inte jämföras med männens, menar författarna. I stället borde utgångsläget vara det motsatta – hur kan männen befrias från sin våldsamma könsidentitet och ta efter kvinnorna!

Särskilt intressant finner jag kapitlet om maskulinitet och hur män skolas in i en könsroll där våldet blir en positiv förstärkning av manligheten. Detta har skett på många nivåer och i skilda kontexter, t.ex. i krig, då män har fått lära sig att våld är hedersamt och modigt. Denna positiva bild förmedlas i samband med hjältedåd i filmer och i böcker. Den krigiska manligheten är något pojkar socialiserats in i genom århundradena. Det är inte heller så länge sedan det rådde obligatorisk värnplikt för unga män i Sverige. Den krigiska manligheten är dock kontextbunden och kan vara både hedervärd och avskyvärd. Dels finns det sammanhang då manligt våld hyllas, som när den modiga soldaten är fosterlandets försvarare. I andra sammanhang fördöms våldet, exempelvis då det rör sig om våld mot kvinnor, vilket uppfattas som omanligt och fegt. Våldet kan rentav vara båda samtidigt – soldaten (sedd från ena sidan gränsen) utför ett modigt krig där han försvarar kung och fosterland, samtidigt som han attackerar kvinnor och barn!

Författarna diskuterar avslutningsvis hur feminismen och i synnerhet könsmaktsperspektivet attackerats i en backlash, där kritiken av män som grupp tenderar att uppfattas som ett orättvist påhopp på ”alla män”. När maktordningen påtalas väcker det starka känslor, även bland kvinnor. Feminister som pekar på att det finns en könsmaktsordning pekas ut som rabiat, fula, frigida och hatfulla. Dessa utsätts för aggressiva påhopp i den allmänna debatten, bl.a. genom näthat. Inte sällan är det ett bekönat hat som uttrycks med könsord riktade mot kvinnan som kritiserar, inte mot hennes åsikter. Detta, menar författarna, kan liknas vid de våldtäkter som används för att förnedra kvinnor i krig fast här sker de verbalt. Även inom forskningsdebat-

ten har könsmaktsperspektivet mött hård kritik. Författarna omnämner bl.a. professor Eva Lundgrens forskning, som granskats som ohelderlig och frikänt, men som med viss rätt ifrågasatts på grund av Lundgrens okritiska hållning till det material hon byggt sin undersökning på. De påstådda ritualmorden i undersökningen är välkända sägenmotiv, som bär tydlig folkloristisk prägel. Detta är inte första gången folkloristiska motiv dyker upp i böcker och media när oförrätter beskrivs. Det finns berättelser om grymma namngivna härskare som ska ha placerat ett barn på en öde ö för att se hur det utvecklades eller ondskefulla vuxna i maktposition som ätit barnens husdjur till middag. Sant eller osant så är det ett sätt att visa makt, ondska och oförrätter.

Titeln *Våldets kön* anger tydligt vilket kön som åsyftas, det lär inte vara kvinnor som står för det mesta av våldsutövningen i världen. Dock handlar det mindre om förövarna (dvs. männen) än om våldet i sig och om offren. Personligen hade jag gärna sett mer om förövarna och deras socialisering in i ”våldets kön”. Jag finner det historiska perspektivet på våld och maskulinitet oerhört intressant, inte minst i en tid då biologiska förklaringar tenderar ha tolkningsföreträde kan det vara viktigt att visa hur konstruktionen av den våldsamma mannen uppstått och upprätthålls. Det var mycket intressant att läsa om den krigiska manligheten, hur ser den ut i det ”lilla livet”? Kanske är det svårt att hitta uppgifter om den normativa manligheten i äldre material som rättsprotokoll, eftersom det inte uppfattas som ett problem eller överskrider juridiska gränser?

Sammanfattningsvis anser jag att boken är en intressant och lättläst översikt över aktuell forskning och pågående debatt och jag vill gärna rekommendera den som kurslitteratur och diskussionsunderlag i undervisning på högre nivå. Det kan också vara bra läsning för den som vill uppdatera sig på området och delta i debatten om våld, som dessvärre än idag är högaktuell.

Susanne Waldén, Uppsala